

LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS RELIGIJOS IR ĮSITIKINIMŲ PAGRINDU ATLIEKANT NUOLATINĘ PRADINĘ PRIVALOMĄJĄ KARO TARNYBĄ

2016-01-06 Nr. (15)SN-245)SP-3
Vilnius

Lygių galimybių kontrolierė (toliau – ir Kontrolierė) A. Lobačevskytė 2015 m. spalio 26 d. gavo Kėdainių miesto Krišnos sąmonės religinės bendruomenės prezidento E. Pupkevičiaus (toliau – pareiškėjo) skundą, kuriame nurodoma, jog, priėmus sprendimą atnaujinti nuolatinę privalomąją karo tarnybą, skirtinguose kariniuose daliniuose ją atlieka ir ateityje atliks daugelis karo prievolinkų, tarp jų ir išpažįstančių bei praktikuojančių Krišnos sąmonės judėjimą, pagrįstą privalomais principais, kurių vienas yra – Ahimsa – neprievartos principas, nurodantis maitintis vegetariškai – be mėsos, žuvies ir kiaušinių. Toks mitybos būdas šiuo metu karo padalinių punktuose yra neužtikrinamas, dėl to šauktinių teisė į tikėjimo laisvę, religijos praktiką, filosofines pažiūras, negali būti įgyvendinama, religijos teisė pažeidžiama bei suvaržoma, o pats karo tarnybos atlikimas Krišnos sąmonę praktikuojančiam asmeniui – labai sudėtingas ir beveik neįmanomas uždavinys.

1. Lygių galimybių kontrolierė 2015 m. lapkričio 11 d. raštu Nr. (15)SN-245)S-967 „Dėl galimos diskriminacijos religijos ir įsitikinimų pagrindu“ kreipėsi į Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministrą J. Oleką, prašydama pateikti motyvuotus ir pagrįstus paaiškinimus apie problemas, keliamas pareiškėjo skunde, pasidalinti su turima užsienio šalių praktika šiuo klausimu.

2. Lygių galimybių kontrolierė 2015 m. lapkričio 11 d. raštu Nr. (15)SN-245)S-968 „Dėl galimos diskriminacijos religijos ir įsitikinimų pagrindu“ kreipėsi į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministrę R. Šalaševičiūtę, prašydama pateikti paaiškinimus apie problemas, keliamas pareiškėjo skunde.

3. Lygių galimybių kontrolierė 2015 m. spalio 30 d. raštu Nr. (15)SN-245)S-935, Nr. (15)SN-245)S-936 ir Nr. (15)SN-245)S-937 kreipėsi atitinkamai į Mykolo Romerio universitetą, Teisės institutą bei Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademiją, prašydama pateikti akademinės bendruomenės nuomonę pareiškėjo skunde nurodytais klausimais.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė :

1. Krašto apsaugos viceministras M. Velička 2015 m. gruodžio 30 d. raštu Nr. 12-01-2522 informavo Kontrolierę, jog Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo (toliau – ir KASOKTĮ) 21 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kariui tikėjimo ir sąžinės laisvė yra garantuojama ir nevaržoma.

KASOKTĮ 63 straipsnio 11 ir 12 dalyse numatyta, kad kariai aprūpinami maistu pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatytas fiziologines mitybos normas. Šiuo metu kariai maistu aprūpinami vadovaujantis 1997 m. spalio 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1178 „Dėl karių mitybos fiziologinių normų patvirtinimo“, kuriuo buvo patvirtintos karių mitybos fiziologinės normos, maisto energetinė vertė ir pagrindinės medžiagos, kurias turi gauti karys. Vadovaudamasi aukščiau minėtu Vyriausybės nutarimu, Krašto apsaugos ministerija, siekdama užtikrinti visavertį karių maitinimą, išleido įsakymus, reglamentuojančius karių maitinimą Lietuvos kariuomenėje: Krašto apsaugos ministro 2011 m. kovo 8 d. įsakymas Nr. V-275 „Dėl aprūpinimo maistu ir maitinimo pagal laisvus valgiaraščius organizavimo krašto apsaugos sistemoje tvarkos aprašo tvirtinimo“, Krašto apsaugos ministro 2012 m. gegužės 14 d. įsakymas Nr. V-502 „Dėl kariams skiriamų maisto produktų vidutinių paros rinkinių patvirtinimo“, Lietuvos kariuomenės vado 2014 m. spalio 7 d. įsakymas Nr. V-1020 „Dėl karių maitinimo valgiaraščių ir receptūrų patvirtinimo“. Karių alternatyvaus maitinimo valgiaraštis (be mėsos) ir jo receptūros yra patvirtintos Lietuvos kariuomenės vado 2015 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1440 „Dėl Lietuvos kariuomenės vado 2014 m. spalio 7 d. įsakymo Nr. V-1020 „Dėl karių maitinimo valgiaraščių ir jų receptūrų patvirtinimo“ pakeitimo“.

Kitose NATO šalyse, tokiose kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Prancūzija, Danija, Italija, yra sudarytos sąlygos kariams vegetariškai maitintis gaminant vegetarišką maistą valgyklose arba pateikiant vegetariškai maitintis norintiems kariams vegetariškus sausius daivinius, skirtus maitintis lauko sąlygomis, pratybų ar mokymų metu.

2. Sveikatos apsaugos ministrė R. Šalaševičiūtė 2015 m. lapkričio 30 d. raštu Nr. 10.2.4.-412)10-10742 informavo Kontrolierę, kad, esant poreikiui įvertinti maistinę laktovegetarinio valgiaraščio vertę, Sveikatos apsaugos ministerija pasiruošusi bendradarbiauti.

3. Mykolo Romerio universiteto Filosofijos ir humanistikos instituto doc. dr. A. Sprindžiūnas 2015 m. lapkričio 13 d. informavo Kontrolierę, kad dėl religinių ar pasaulėžiūrinių įsitikinimų Ahimsa principu besivadovaujančių asmenų galimybių praktikuoti savo pasirinktos religinės bendruomenės gyvenimo būdą, apeigas ir mitybos taisykles apribojimas gali būti vertinamas kaip teisės praktikuoti religiją suvaržymas. Čia reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad kai kurios indiškos kilmės religinės grupės ahimsa principą traktuoja fundamentaliai ir iš viso atsisako tarnauti ginkluotose pajėgose, argumentuodami, kad tai prieštarautų jų sąžinei ir religiniams įsitikinimams. Aptariamam Krišnos sąmonės religinės bendruomenės atveju matome šios bendruomenės vadovų ir narių geros valios ir pilietiškumo

pasireiškima, nes jie nekelia radikalaus reikalavimo atleisti jų religijos išpažinėjus nuo privalomosios karinės tarnybos, o tik prašo užtikrinti jiems galimybę tarnybos metu maitintis nepažeidžiant jų tikėjimo reikalavimų ir nepakenkiant sveikatai.

4. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos (toliau – ir Akademijos) viršininkas 2015 m. lapkričio 18 d. raštu Nr. 1S-1098 informavo Kontrolierę, kad Akademijos Karo mokslų instituto Strateginių tyrimų centras pastarąjį dešimtmetį neatliko privalomosios karo tarnybos karių galimybių realizuoti savo teisę į religiją ir jų religines bei moralines nuostatas atitinkančią mitybą tyrimų.

5. Lietuvos teisės instituto direktorė dr. J.Paužaitė-Kulvinskienė 2015 m. lapkričio 18 d. raštu Nr. 2R-333-(1.9) informavo Kontrolierę, kad vertinant pareiškėjo skunde pateiktus argumentus, atkreiptinas dėmesys į Europos Tarybos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 9 straipsnio 2 dalies nuostatą, kurioje įtvirtinami minties, sąžinės ir religijos laisvės apribojimo pagrindai (nustatyta įstatymu ir tik tada, kai būtina demokratinėje visuomenėje jos saugumo interesams, viešajai tvarkai, žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti). Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT), taikydamas šią Konvencijos normą byloje dėl įkalinimo įstaigos vadovybės atsisakymo teikti vegetarinį maistą vienam iš nuteistųjų, išpažinusiame budizmo religiją, pažymėjo būtinybę atsižvelgti į proporcingumo kriterijų, t. y. ar valstybė išlaikė teisingą interesų pusiausvyrą tarp įkalinimo įstaigos, kitų nuteistųjų asmenų ir konkretaus individo, reikalaujančio specifinės mitybos, interesų¹. Šioje byloje EŽTT pripažino Konvencijos 9 straipsnio, kuriame įtvirtinta minties, sąžinės ir religijos laisvė, pažeidimą. Analogiškai kvestionuotinas Lietuvos Respublikos kariuomenės in corpore, karo prievolę atliekančių asmenų ir karo prievolinko, reikalaujančio vegetarinės mitybos, interesų pusiausvyros kriterijaus išlaikymo faktas, kuomet paneigiama vegetarinės mitybos galimybė.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

1. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas Bendrajame komentare Nr. 22, skirtame religijos turinio analizei, pasisakė, kad „religijos ar tikėjimo praktikavimas ar laikymasis gali apimti ne tik ceremonijas, bet ir tokius papročius kaip mitybos taisyklių laikymąsi [...]“ (General Comment No. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art.18): 1993.07.30 CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, para.4).

2. Amsterdamo sutarties 11 deklamacijoje buvo numatyta, kad Europos Sąjunga (toliau – ir ES) gerbia ir nepažeidžia bažnyčių ir religinių asociacijų ar bendruomenių valstybėse narėse statuso pagal nacionalinę teisę. Tokiu būdu ES pirminėje teisėje pirmą kartą buvo aiškiai įtvirtinta, kad religijos ir tikėjimo klausimų reglamentavimas visų pirma priskirtinas valstybėms narėms. Toks pareiškimas dar kartą buvo patvirtintas Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) įterpus 17 straipsnį². Galima sakyti, kad ES politikos religijos klausimais nėra, taip pat nėra numatytos aiškios kompetencijos Sąjungai reguliuoti religinio pobūdžio klausimus.

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai pirminės teisės statusą įgavo ES pagrindinių teisių chartija. Jos 10 straipsnis įtvirtina minties, sąžinės ir religijos laisvę. Nepaisant to, reikia pabrėžti, kad Chartijos nuostatos skirtos ES institucijoms, įstaigoms ir organams, tinkamai atsižvelgiant į subsidiarumo principą, o valstybėms narėms tik tuomet, kai šios įgyvendina ES teisę (Chartijos 51 straipsnio 1 dalis).

3. Pažymėtina, jog Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 9 str., įtvirtinantis teisę į religijos laisvę, garantuoja teisę laisvai keisti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ir mokant jo. Europos Žmogaus Teisių Teismas ne kartą yra pripažinęs, kad maitinimosi taisyklių laikymasis gali būti vertinamas tiesiogine tikėjimo išraiška praktikoje, todėl jam taip pat yra taikoma Konvencijos apsauga (2000-06-27 sprendimas byloje *Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France*, bylos Nr. 2741/95; 2011-03-07 sprendimas byloje *Jakobski v. Poland*, bylos Nr. 18429/06). EŽTT yra nurodęs, jog, norint įgyti teisę į Konvencijos apsaugą, įsitikinimai neprivalo būti religiniai, bet siekiantys tam tikrą įtikinamumo, rimtumo, sąryšio ir svarbos lygį (Sprendimas byloje *XY and Z v. UK*, bylos Nr. 8566/79(1982); byloje *Campbell and Cosans v. UK* bylos Nr. 7511/76; 7743/76(1982). Šiuos reikalavimus atitinkančiu įsitikinimu EŽTT yra pripažinęs ir veganizmą (Sprendimas byloje *H v. UK*, bylos Nr. 18187/91 (1993).

4. Aiškindamas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmogaus įsitikinimų bei jų raiškos laisvės turinį, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs: įsitikinimai – talpi, įvairialypė konstitucinė sąvoka, apimanti politinius, ekonominius įsitikinimus, religinius jausmus, kultūrines nuostatas, etines bei estetines pažiūras ir kt.; laisvė turėti įsitikinimus reiškia, kad žmogus yra laisvas pats formuoti savo įsitikinimus, formuoti ir reikšti savo pažiūras, pasirinkti pasaulėžiūros vertybes; jis yra ginamas nuo bet kokios prievartos, jo pažiūrų negalima kontroliuoti; valstybės institucijų pareiga – užtikrinti ir ginti šią asmens laisvę; įsitikinimų turinys – žmogaus privatus reikalas, įsitikinimų bei jų

---

¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Jakobski v. Lenkija* (peticijos Nr. 18429/06)

² SESV 17 straipsnis nustato, kad „Sąjunga gerbia ir nepažeidžia valstybių narių bažnyčių ir religinių asociacijų ar bendruomenių statuso, nustatyto pagal nacionalinę teisę. Sąjunga vienodai gerbia filosofinių ir nereliginių organizacijų statusą, nustatytą nacionalinėje teisėje. Pripažindama tų bažnyčių ir organizacijų savitumą ir konkretų įnašą, Sąjunga palaiko su jomis atvirą, skaidrų nuolatinį dialogą“.

raiškos laisvė įtvirtina ideologinį, kultūrinį ir politinį pliuralizmą; jokios pažiūros ar ideologija negali būti paskelbtos privalomomis ir primestos individui; valstybė turi būti neutrali įsitikinimų atžvilgiu, ji neturi teisės nustatyti kokios nors privalomos pažiūrų sistemos; teisė laisvai reikšti įsitikinimus yra neatsiejama nuo laisvės juos turėti; įsitikinimų raiškos laisvė – tai galimybė savo mintis, pažiūras, įsitikinimus netrukdomai reikšti žodžiu, raštu, ženklais, kitokiais informacijos perdavimo būdais ir priemonėmis; įsitikinimų raiškos laisvė apima ir laisvę neatskleisti savo įsitikinimų, taip pat nebūti verčiamam juos atskleisti. Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad laisvė turėti įsitikinimus apskritai negali būti ribojama, o laisvę reikšti įsitikinimus galima riboti tik įstatymo nustatyta tvarka ir tik tada, kai yra būtina apsaugoti Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nurodytas vertybes – žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę, ginti konstitucinę santvarką.

5. Būtina atkreipti dėmesį į Konstitucijos 29 straipsnį, kuriame nurodoma, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Taigi, tikėjimo laisvė negali būti suvaržyta.

6. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant, inter alia, religijos ir įsitikinimų.

7. Lygių galimybių įstatymo 10 straipsnis numato, kad lygių galimybių pažeidimu laikomas šiame įstatyme nustatytų pareigų nevykdymas ar netinkamas jų vykdymas ir draudimų nesilaikymas. Taigi, kariuomenėje neužtikrinant vegetarinės mitybos, buvo pažeidžiamos aukščiau išvardintos tiek tarptautinių teisės aktų, tiek nacionalinių teisės aktų nuostatos.

8. Pareiškėjo skundo tyrimo metu, Lietuvos kariuomenės vado 2015 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1440 „Dėl Lietuvos kariuomenės vado 2014 m. spalio 7 d. įsakymo Nr. V-1020 „Dėl karių maitinimo valgiaraščių ir jų receptūrų patvirtinimo“ pakeitimo“ buvo patvirtintas karių alternatyvaus maitinimo valgiaraštis (be mėsos) ir jo receptūros. Be to, Krašto apsaugos viceministras M. Velička patikino Kontrolierę, jog „2015 metais atnaujinus šaukimą į nuolatinę pradinę privalomą karo tarnybą ir siekiant pagerinti karių maitinimo sąlygas, taip pat užtikrinti kuo įvairesnį ir visavertį karių maitinimą krašto apsaugos sistemoje, vertinamos galimybės karius maitinti ir lakto vegetariniu maistu (be mėsos, žuvų ar kiaušinių), kuris užtikrintų įvairias religijas išpažįstančių būsimų karių poreikius“.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 14 straipsniu, 15 straipsnio 2 punktu bei Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 5 punktu,

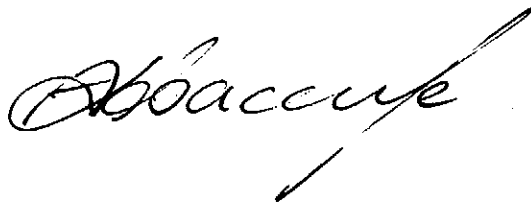
Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a :

1. Nutraukti tyrimą, kai lygias teises pažeidžiančios veikos nutraukiamos.
2. Įpareigoti Krašto apsaugos ministeriją iki 2016 m. liepos 1 d. informuoti Kontrolierę apie tai, kokių priemonių imtasi organizuojant karių maitinimą lakto vegetariniu maistu.
3. Su tyrimo pažyma supažindinti pareiškėją.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Lobačevskytė